

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár újjászületése

SCHMELCZER-POHÁNKA Éva

Bevezető

Kevesek számára ismert – még Pécs városában is –, hogy a püspökség és a mindenkori pécsi ordinárius az 1923 óta egyetemi kezelésben levő, hajdani nyilvános püspöki (ismertebb nevén a Klimo Könyvtár)

1. kép

*A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár új épülete.
Fotó: Schmelczér-Pohánka Éva*

mellett egy másik, korábbi századokból származó történeti állományokat magába foglaló bibliotékának is a tulajdonosa: ez az 1968-ban dr. Cserhádi József káptalani helynök, későbbi megyéspüspök által felállított *Pécsi Egyházmegyei Könyvtár*. Bő fél évszázad után, 2021. október 7-én a megújult és megszépült épületének átadásával új időszámítás kezdődött a könyvgyűjtemény életében, és csaknem 15 év zárt raktárkönyvtári szolgáltatást követően végre méltó helyen folytathatja működését: a Rózsakert mellett lévő, Janus Pannonius utca 8. szám alatti felújított, középkori alapokkal is rendelkező kanonoki lakóépületben Pécs jelentős muzeális egyházi szakkönyvtára a régi és az új könyvtári enteriőrökben éledt újjá.

Az első korszak – a Pécs-Szigeti Külvárosi Szent Ferenc Templom

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár történetével kapcsolatban igen kevés forrás maradt fenn. Ezek egy része – zömében az iktatott iratok – a Pécsi Egyházmegyei

Levéltárban található, másik része pedig – főként a működtetéssel és a használattal kapcsolatos források – intézményi működési dokumentumokként a gyűjtemény költöztetése során került elő. Ez utóbbiakat kronológiai rendezést követően a könyvtárban történeti irattári anyagként őrizzük. A könyvtártörténet megírásához használt főbb források az alábbiak. A bibliotéka működéséről a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári Osztályának és az Országos Katolikus Gyűjteményi Központnak (OKGyK) 1973 és 2006 között benyújtott éves jelentések adnak árnyaltabb képet. Ezek beszolgáltatott adataiból, valamint az 1984 és 2002 közötti időszakban vezetett olvasónaplók alapján rekonstruálható a gyűjtemény használata, és rendelkezésünkre állnak 2001 utáni, a könyvtárvezető által a szakmai munkáról készített feljegyzések, az általa benyújtott javaslatok és a kötelező éves statisztikák is.

A Pécsi Egyházmegye egyes épületeiben a XX. század derekára számos könyvgyűjteményt őrzött rendezetlenül, ám a használatukat szervezett keretek között biztosító elhelyezésre nem volt lehetőség. 1951 augusztusában a Pécsi Egyházmegyei Hivatalnak kellett kipakolnia az eredeti épületéből az 1948-ban államosított Pécsi Püspöki Szeminárium könyvtárait (tanári könyvtár, a növendékpapság bibliotékája és a Szent Pál Irodalmi Társulat könyvgyűjteménye). Ekkor a duplumokkal együtt közel 33 000 kötetes könyvtári anyagot ideiglenesen a Székesegyház délkeleti tornya alatti alagsorban berendezett Dómkótarban és a püspöki palota régi levéltártornya alatti szobában tudták elhelyezni. A kötetek tárolására ezeken a helyszíneken csak alig megközelíthető állványokon, károsodásnak kitéve volt lehetőség. Az átmeneti raktárak – mind nagyságuknál, mind szétszórt elhelyezésüknél fogva – teljesen alkalmatlanok voltak egy állandó, használható könyvtár céljaira.¹

A későbbiekben két neves püspök, *Virág Ferenc* (1926–1958) és dr. *Rogács Ferenc* (1958–1960) könyvkollekciója is a püspökség kezelésébe került.² Előbbinek mintegy 1500 kötetnyi, XX. századi vonatkozásban értékes anyagot tartalmazó magánkönyvtára, utóbbinak kb. 3000–3500 kötetes könyvhagyatéka maradt az utókorra.³ Ehhez csatolták az egyházmegye kanonokjainak és papjainak könyvészeti örökségeit, amelyek közül dr. *Szőnyi Ottó* művészettörténeti gyűjteménye, valamint dr. *Gálos László* egyházi jogi és egyháztörténeti speciális könyvkollekciója emelendő ki.⁴

A fentiekben felsorolt könyvgyűjtemények méltó elhelyezésére és szervezett keretek közötti haszná-

latának elősegítésére csak az 1960-as évek elejére nyílt lehetőség. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár felállításának gondolatát elsőként, 1961-es káptalani helynöki kinevezését követően dr. Cserháti József, későbbi megyéspüspök (1969–1989) fogalmazta meg azzal a kiemelt céllal, hogy annak összevont állományát hozzáférhetővé kell tenni az egyházmegye papjai számára.

1961. május 13-án Cserháti hathatós segítség reményében megkereste a római katolikus egyházi könyvtárak központi igazgatóját, dr. *Várkonyi Imrét*, hogy felvázolja számára a helyi lehetőségeket. Könyvtári helyszínek két hatósági engedélyhez kötött megoldás látszott alkalmasnak: egyrészt a hajdani püspöki szeminárium nagy méretű ebédlője, másrészt ugyanitt a régi könyvtárhelyiségek. A közös működtetés az épületet használó, 1955-ben alapított Pécsi Állami Gyógypedagógiai Nevelőintézettel fennakadásoktól mentesen megvalósíthatónak tűnt, hiszen a könyvtárhelyiségek közvetlenül a porta mellett voltak.⁵ A további megbeszélések során két új helyszín neve is felmerült: az egyik a Szeminárium régi kápolnája, a másik a Miasszonyunkról Nevezett Női Kanonokrend zárdájának két hajdani kápolnája volt. Ám az előbbit nehéz megközelíthetősége, az utóbbit pedig nem megfelelő födémterhelhetősége, valamint a kórus felőli megközelíthetőség miatt⁶ hamar elvetették.⁷ Legvégső megoldásként Cserháti a püspöki palota egy nagyobb termét – egy 17,8 x 5,8 méteres szobát – is felajánlotta a könyvtár céljaira. Ide 11 könyvvállványt kívántak készíttetni egy asztalosmesterrel, ám ezek csupán a teljes állomány egy részének, mintegy 20 000 kötetnek az elhelyezésére lettek volna alkalmasak.⁸

Időközben még egy alternatíva került a tervezés látókörébe. A Pécsi Egyetemi Könyvtár igazgatója, dr. *Fényes Miklós* már 1961 folyamán jelezte az Egyházmegyei Hatóságnak, hogy amint új raktározási lehetőség adódik számukra, ki fogják üríteni a Pécsi-Szigeti Külvárosi Plébánia Szent Ferenc Templomának (Sallai utca 37.⁹) gyóntatófolyosója feletti, 1951 óta duplumraktárként használt helyiségeket és a padlásteret. Cserháti József örömmel konstataálta, hogy az egyházmegye használhatná a hajdani ferences rendi könyvtár helyiségeit, a raktározásra alkalmas padlásterrel egyetemben. A helyszín legfőbb előnye a benne található könyvtári bútorzat volt, amely alkalmas lehetett az egyházmegyei gyűjtemények befogadására. A helyiségek átadására azonban csak évekkel később, 1966. október 22-én került sor, amivel elkezdődhetett az egyházmegyei könyvtár költöztetésének előké-

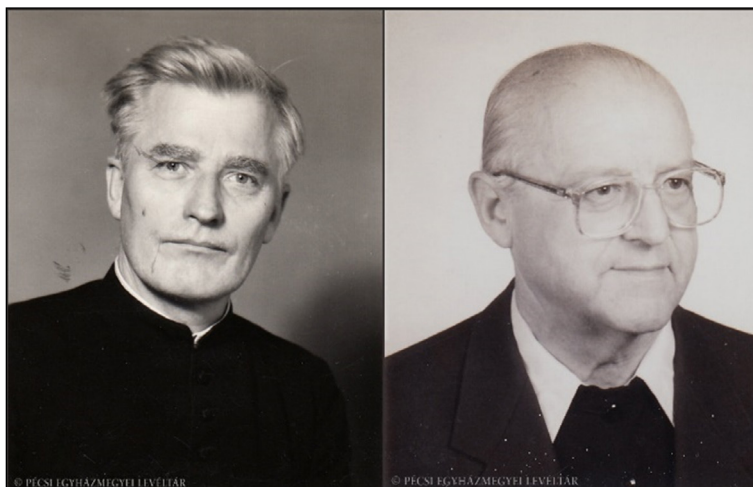
születi munkálatai. *Mecséri István* püspöki szertartó szóbeli közlése alapján tudjuk, hogy a Dómkötérből a köteteket bedobozolva és kosarakba pakolva ő segítette átvinni egy Opel kombival, és cipelte fel a templomi könyvtárhelyiségekbe.¹⁰

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár a fent felvázolt előzményeket követően hivatalosan 1968. október 1-jén alakult meg. Cserháti József a könyvtári személyzet ekkori kinevezése kapcsán külön kiemelte az egyház által gondozott közgyűjtemények iránti elköteleződését, valamint hitvallását, miszerint a katolikus egyház minden korszakban igyekezett nagy tiszteletben tartani az emberi szellem kincseit, az elődök értékes lelki hagyatékát, és nagy gondnal megőrizte azokat könyvtáraiban és levéltáraiban. Elhatározása szerint a felállítandó bibliotékában kell összegyűjteni „*az egyházmegye területéről a volt egyházi tulajdonú könyvtárak maradványait, valamint a megszűnt plébániákon talált, ill. elhunyt lelkészek hagyatékából származó könyveket.*”¹¹

A korábbiakban bemutatott számos lehetőségből a könyvtár kijelölt helyszíne végül az 1769-es alapítású ferences rendi könyvtárnak a Szent Ferenc-templom gyóntatófolyosója felett 1931-re kialakított könyvtárhelyiségei lettek. Innen „örökölt” az egyházmegyei bibliotéka 11 apácarácsos könyvszekrényt (*bibliothèque grillagée*), amelyeket még 1771-ben készítettek el a laikus ferencesek a rendház azóta elbontott, külön szárnyában levő könyvtára számára.¹² (Ezekon kívül a félköríves fal mentén az 1930-as években készített, nyitott könyvespolcok is rendelkezésre álltak.)

A ferences templom helyszínén a korábban említett egyházmegyei könyvvállományokhoz csatolták az 1950 szeptemberében feloszlott pécsi szerzetesrendek (ciszterci rend, jezsuita rend, irgalmas rend, pálos rend, ferences harmadrend, Miasszonyunk női kanonokrend, karmelita rend) és helyi, szintén beszüntetett katolikus társadalmi szervezetek (Szociális Missziós Társulat, Mária-kongregációk, Pécsi Katolikus Kör) országos válogatás – melyet az Országos Könyvtári Központ végzett – után visszamaradt köteteit is. (A ferences könyvtár helyiségei ugyanis az 1950-es évek után gyűjtőraktárként is funkcionáltak.) Az 1980-as évek végén az egyházmegyei könyvgyűjteménybe kerültek az ideiglenesen vagy véglegesen megszűnt plébániák (pl. Keszü, Szakadát) könyvei is.

A bibliotéka megalapításával egy időben Cserháti József kinevezte könyvtárigazgatónak a Pécs-Szigeti Külvárosi Plébániáról *Fényi Sándor*¹³ kanonok-plébánost, könyvtárosnak pedig *Kersák Pál*¹⁴ segédlelkészt, későbbi püspöki tanácsost. (A forrásokból egyértelműen kitűnik, hogy Fényi Sándor csak névleg viselte a vezetői pozíciót 1987-ig.) A gyűjtemény szellemi vezetője és működtetője Kersák Pál atya volt, aki csaknem 33 éven keresztül munkálkodott a könyvtárért: 1968 és 1987 között könyvtárosi, majd 2001-es nyugdíjazásáig könyvtárvezetői minőségben.¹⁵ Az évek során számos segédkönyvtáros fordult meg a Pécsi Egyházmegyei Könyvtárban, segítve az állomány feldolgozásának és kutathatóságának biztosítását; volt, aki magas fokú tudományos szak tudással bírt, de könyvtárosi szakképzettséggel csak kevesen rendelkeztek.

2. kép

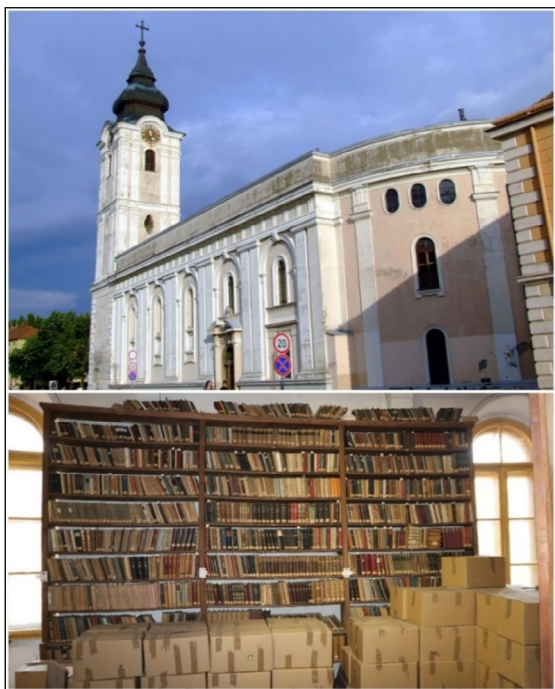
Fényi Sándor könyvtárigazgató és Kersák Pál könyvtáros. Fotó: Pécsi Egyházmegyei Levéltár

Segédkönyvtárosok:¹⁶

- id. *Kruchina Béla* (1970 körül – 1984) (világi)
- *Petrás Gyula* plébános (1970–1980)
- *Meskó Orsika* (1985–1999) (világi)
- Dr. *Szász Leventéné* (1985–1999) (világi) – szakképzett könyvtáros
- *Weber János* (1992–2002) (világi) – teológiai szakreferens

Külsős könyvtáros:

- *Surján Miklós*, a Baranya Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese, majd igazgatója (1980–1997) (világi)

3. kép

*A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár a Szent Ferenc Plébániatemplomban (1968–2020).
Fotó: Schmelczer-Pohánka Éva*

A könyvtár 1969-re, a rendezési munkálatok elvégzését követően került használható állapotba. Az akkori könyvtárrendezés fő szempontja az volt, hogy a kallódó könyvállományokat teljes egészében megmentsék az enyészettől. Ekképpen az elsődleges példányok – méret szerint rendezve – felkerültek az első emeleti könyvtárhelyiség polcaira, és ezek bibliográfiai leírásait rendszerezték a katalógusban is, a másod-, harmad- és többpéldányok pedig 1987-től a második emeleti padláson gyűltek, polcok nélkül, rendezetlenül.

Az egyházmegyei bibliotéka számára fontosak voltak a szakmai felügyelet látogatásai. Elsőként, 1973. október 18-án az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ és az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) Könyvtártudományi és Módszertani Központja egyházi könyvtáros továbbképző tanfolyamának résztvevői tettek látogatást a bibliotékában *Farkas Attila*, az OKGyK múzeumi előadója és *Pintér Márta* tudományos munkatárs kíséretében.¹⁷ 1974. május 9-én szintén az OKGyK-ból érkezett hivatalos szakfelügyeleti látogatásra dr. *Kovách Zoltán* könyvtári előadó, dr. *Kókay György*, az egyházi könyvtárak állami szakfelügyelője, valamint az OSZK két munkatársa, dr. *Borsa Gedeon* és *Nagy László*.¹⁸

A könyvtár működésében az aktuális politikai be rendezkedés mellett nehézséget jelentettek maguk a helyszíni adottságok is, hiszen a gyűjtemény egy templomépületen belül működött, ahová a bejutás kizárólag annak északi kapuján, majd a gyóntatófolyosón keresztül volt megoldható. 1971-ben a templom tatarozása kapcsán egy új feljáró megtervezése is felmerült, de nem valósult meg.¹⁹ A fizikai körülmények is nehezítették a használatot, hiszen a könyvtárterem fűtetlen volt, ekképpen télen meg kellett oldani az olvasóteremként és munkaszobaként funkcionáló kis helyiség fűtését. A könyvtár helyszíne miatt 1987-ben – egy kisebb mértékű renoválást és tetőjavítást követően – rendezte a könyvtárhelyiség feletti padlásteret, ahol a duplumpéldányokat helyezték el. Ide eredetileg faállványokat terveztek, de végül 1994 őszén Dexion-Salgó polcokat építettek fel. Az évek hosszú során a könyvtár első emeleti folyóirattárának északi fala, mennyezete és a padlás számos esetben beázott, kisebb-nagyobb károkat okozva ezzel az állományban.

Az egyházmegyei könyvtár helyi szerepében a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola 1991-es újjáalapításával, valamint az ahhoz tartozó intézményi könyvtár felállításával új helyzet állt elő. A modern állományt rendszerező könyvgyűjteménye mellett a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár egy rendkívül értékes, történeti kutatásokra alkalmas különgyűjteményi státuszra emelkedett. 1999 márciusában a Magyar Akkreditációs Bizottság a meglévő főiskolai könyvtárat (akkor Hunyadi u. 11.) elhelyezés és használat szempontjából nem találta megfelelőnek, egyúttal javaslatot tett annak egy új helyszínen való összeolvasztására a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár állományával.

2001. július 1-jével nevezték ki a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola bibliotékájának könyvtárosa,²⁰

Boda Miklósné dr. Szepes Zsuzsanna személyében a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár első világi vezetőjét.

4. kép

Boda Miklósné dr. Szepes Zsuzsanna könyvtárvezető (2001–2012). Magánfelvétel.

2001 nyarától a kinevezett könyvtárvezető folyamatosan napirenden tartotta a gyűjtemény méltó és a használhatóságát biztosító épületbe való költöztetésének ügyét: „csak” az alkalmas ingatlan és a felújítási költségek hiányoztak.

A ferences templom állapota miatt és az aktív használat biztosítása érdekében átmeneti megoldásként a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár állományából kiemelték a „modernebb”, II. vatikáni zsinat utáni anyagot (mintegy 4–5 ezer kötetet), és helyben használatra, különgyűjteményi státuszban áthelyezték a főiskolai könyvtárba. Ahogy Boda Miklósné megfogalmazta: „Így találkozok újra a hajdani Szeminárium tanári és diákkönyvtára az új életre kelt intézmény könyvtárával.”²¹

2003-ban előirányozták a Ferences Templom második emeleti padlásterének felújítását és modernizálását, hiszen az oda felvezető falépcsők igencsak rossz állapotban voltak, a korlát kilazult, így feljutni csak óvatosan, kapaszkodva lehetett. A nagyobb mennyiségű szolgáltatandó könyvet csak egy falra erősített csigával, kézi erővel tudták mozgatni. A padlásterben nem volt áram, a világítás forrását csak az alsóbb szintről, hosszabbítóval lehetett biztosítani.²²

Az északi oldal felőli folyamatos beázások veszélyeztették, majd meg is károsították az értékes állományt (ld. a külföldi folyóiratanyag elázását). Ennek megszüntetésére lefektették a szigetelést, a fűtőkorrosztást, a klímaberendezés beszerelése mellett a

raktárkialakítás, a műanyag padlóborítás, valamint a biztonsági rendszerek be- és felszerelésének (pl. a könyvtári bejárati ajtó cseréjének) szükségességét is. A tervek között szerepelt továbbá egy alapos takarítás és portalanítás, valamint az elengedhetetlen könyvrestaurálások és kötészavítások elvégzése. Az átalakítási munka és a két helyszínen működtetett könyvtár komoly személyi fejlesztéseket is követelt volna, de végül egyik lépés sem kapott zöld utat a Hivatal részéről.²³

2003-ban egy új elgondolás szerint az egyházi tulajdonba visszakerült, korábban a Pécsi Katolikus Kör és a Pécs egyházmegyei Takarékpénztár által használt Janus Pannonius utca 11. számú épület (a mai Csontváry Múzeum) földszinti tereit jelölték meg lehetséges helyszíneként a könyvtár befogadására. A nyár folyamán előkészítették a könyvállományt a költöztetésre: 592 dobozba csomagolták be a nagyrészt védett, régi könyves állományt. A költöztetés azonban innentől leállt, a múzeumépület könyvtári célokra való használatba vételét elvetették.

A két pécsi egyházi bibliotéka (főiskolai és egyházmegyei) összeolvasztásának terve később – a hatékonyabb működés érdekében – több szakmai fórumon is újra felmerült.²⁴ Így az egyházi könyvtárakban 2006 és 2012 között lefolytatott szakfelügyelet is ezzel a javaslattal élt, noha a Pécsi Egyházmegyei Könyvtárban az ellenőrzést – annak zárt, raktárkönyvtári jellege miatt – nem tudták elvégezni.²⁵

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár 1968-as alapításától az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ szakmai felügyelete alá tartozik, 1995 óta pedig tagja az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének.

Az állomány és használata

Az egyházmegyei bibliotékának rendszeres, tervezett gyarapodása nem volt; papi hagyatékokkal, cserepéldányokkal, ajándékokkal bővült, és csak kisebb mértékben vásárlással. Folyóiratrésze helyszüke miatt kezelhetetlen volt, aktuális periodikákat nem gyűjtött, gyarapítása sem volt folyamatos, végül 1996-ban a magyar nyelvű anyagot leválasztották, és évfolyamok szerint rendezték.

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár nyitvatartása a 2001-es év második feléig hétfőn, kedden, szerdán és pénteken 8–12 óra volt, ezután azonban már csak heti egy alkalommal fogadtak olvasókat. 2002-ig a bibliotéka kölcsönző könyvtárként működött. 2002 júliusában meghalt az egyházmegyei könyvtár egyetlen segédkönyvtárosa, Weber János, aki addig

a könyvtár kezelését és az olvasószolgálatot biztosította. Innentől esetenkénti kiszolgálásra, valamint a referenz kérések teljesítésére volt csak lehetőség; az intézmény használati statisztikáját pedig a főiskolai könyvtárba számolták bele. A 2006-os egyházmegyei sematizmusban a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár mint önálló intézmény már nem szerepelt,²⁶ Boda Miklósné 2012-es nyugdíjba vonulásával pedig kikerült a helyi és az országos könyvtári hálózatból. A könyvtár használati statisztikája az állomány feldolgozottságával egyenes arányban és a politikai enyhüléssel párhuzamosan növekedett. Az 1970-es években évente 10 fő alatti új beiratkozási létszámot jegyeztek fel a jelentésekbe, majd az 1980-as évekre az olvasók száma megközelítette a 20 főt, sőt 1988-ban túl is haladta azt. Az 1990-es évek fellendülést hoztak a használati statisztikában: a hittudományi főiskolai hallgatók, az egyetemi hallgatók, valamint a *Szalai János* teológiatanár, karitászigazgató által jegyzett hároméves teológiai tanfolyam résztvevői nagyobb számban vették igénybe az egyházmegyei könyvtár állományát. Az új használók létszáma a legtöbb esetben az évi 50 főt is elérte. Kiemelkedő évnek könyvelhető el 1997, amikor 104 beiratkozott olvasót dokumentáltak. 2001–2002-ben Weber János munkálmását is a főiskolai könyvtárba helyeztette át a könyvtárvezető, így ő is csak heti egy alkalommal tartózkodott a ferences templomi helyszínen. A 2000-es évek elejére – mint láthattuk – a könyvtári helyiségek mostoha körülményei, valamint a főiskolai könyvtári helyben használatra kiemelt állományrész miatt a könyvtár látogatottsága erősen megcsappant, Weber János könyvtáros halálával pedig elenyésző lett. A 15 éves zárt raktárkönyvtári működést és a több éves személyzet nélküli időszakot követően 2018. november 1-jétől a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár új vezetőt kapott jelen sorok szerzője, dr. *Schmelczer-Pohánka Éva* személyében, aki 2002 és 2018 között a Pécsi Tudományegyetem (PTE) Egyetemi Könyvtár által gondozott *Klimo Könyvtárban* dolgozott. Fő feladataként a gyűjtemény felmérését, állományvédelmi takarításának, valamint egy új helyszínre való átköltöztetésének előkészítését, irányítását és levezénylését jelölték ki. 2020 áprilisában a könyvtár személyzetéhez csatlakozott *Takács-Papp Csilla* főkönyvtáros, aki digitális tartalomfejlesztő informatikus könyvtárosi és általános hitoktatói végzettséggel is rendelkezik. Ugyanezen év júniusában lépett be *Stocker Miklós* nyugdíjas könyvtári munkatárs, aki a digitalizálási munkákat végzi. 2021 augusztusa óta *Bertáné Németh Ágnes*, a PTE Egyetemi Könyvtár

és Tudásközpont nyugalmazott osztályvezetője – külsős feldolgozó könyvtárosként – segíti az online katalógusépítést. Két önkéntes kolléga is nagyban hozzájárul munkájával a könyvtár gyűjteményeinek feldolgozottságához, használhatóvá tételéhez. 2019-től ifj. *Kruchina Béla*, a Pécsi Tudományegyetem Tóth József BTK-TTK Kari Szakkönyvtárának nyugalmazott könyvtárosa a szentkép- és imalapyűjtemény, a képeslapkollektívó, valamint a liturgikus könyvek rendezésében nyújt segítséget. *Bernáth Zoltánné Kántás Marianna* nyugdíjas tanítónő pedig 2022 januárjától egyes különgyűjteményeink rendezését és jegyzékesítését végzi.

A közelmúlt és a jelen

Az új befogadó épület keresésének ismételt, csaknem egy évtizedes, több helyszínt is tervebe vevő folyamata után végül a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár ügye 2016-ra kapott új lendületet dr. *Udvardy György* megyéspüspök (2011–2020) hathatós támogatása, valamint Magyarország Kormánya által az *Egyházi közösségi célú programok és beruházások támogatására* kiírt és a Pécsi Egyházmegye által benyújtott pályázat révén. Ennek kiemelt részeként, a *Pécs, Janus Pannonius utca 8. (hrsz.18361), továbbá a Rózsakert és volt káptalani borozó (hrsz. 18360) műemléki épületének átalakítása és felújítása* cím alatt valósulhatott meg a pécsi egyházmegyei bibliotéka leendő otthonának a felújítása, a könyvanyag állományvédelmi tisztítása, átköltöztetése, újrarendezése és kutatásra való alkalmassá tétele.

A könyvtárszakmai feladatok megtervezésében két korábbi pécsi könyvtárvezető is nagy segítségünkre volt: a korábbi vezető, Boda Miklósné mint a pécsi egyházmegyei bibliotéka és az állomány legjobb ismerője, valamint *Markó Tamás*, a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont nyugalmazott főigazgató-helyettese.

Az új könyvtári helyszínül választott egyemeletes, hajdani kanonoki lakóépület a XVIII. század első évtizedeitől 1950-ig pécsi kanonokok és személyzetük lakóhelyeként szolgált, majd több mint 50 évig papi lakás és szociális szükséglakások voltak benne. Az adott helyiségstruktúrában a lehetőségekhez mérten kellett a raktárakat és az irodákat kialakítani, leképezve a korábbi könyvtári helyszínen meglévő raktári rendet. A tervezést nagyban nehezítette, hogy az állományvédelmi munkák során kiderült, hogy az összesített állomány a tervekben megjelölt 35 000 helyett megközelíti a 60 000-et (ebbe az összes, kü-

lönböző tárolási körülményt kívánó dokumentumtípus beleértendő), és ez nem kis fejtörést okozott a tervezésben részt vevő könyvtárosoknak.²⁷

A sokszínű, történeti gyűjteményeket magába olvasztó könyv- és egyéb dokumentumállomány költöztetésének előkészítése 2019 őszén kezdődött meg, még az eredeti ferences templomi helyszínen. Ennek leglényegesebb eleme egy alaptakarítás után a 2020. április 16-án meginduló állományvédelmi tisztítás volt *Rétfalvi Orsolya* könyv- és papírrestaurátor és segédje, *Orbán István* által. Ennek keretében történt meg az összes kötet és egyéb dokumentum megtisztítása porszívózással, továbbá a kötések (anyaguk szerinti) ápolása, hogy azok alkalmasak legyenek az új helyszínen való végleges elhelyezésre. A raktári rendet szigorúan figyelembe vevő és a logisztikát szem előtt tartó dobozolás követően a megtisztított dokumentumok külsős szállító segítségével először egy átmeneti raktárba (Szent István tér 11.) kerültek, és csak később jutottak a végleges helyükre. Ekként lehetett biztosítani a megnyitás után is a régi katalógus általi visszakereshetőséget. A dobozok kipakolásában, valamint az ideiglenes és a végleges helyszínen való rendezésben – a 2020 tavaszán kezdődő járványhelyzet miatt – az egyházmegye Turisztikai Csoportjának munkatársai is aktívan részt vettek, mint ahogy a kötetek polcokon való rendezésében is oroszlánrészt vállaltak.

Az új időszámítás – az új könyvtárépület

A felújított épület L alakú, egyemeletes, az utcafronton a kapubejáró két oldalán egy-egy önálló bejárattal rendelkező földszinti traktussal. A kaputól nyugatra levő, több helyiséget magába foglaló, az emelettel semmilyen összeköttetésben nem levő szárnyat nem a könyvtár használja. Ide költöztek a Pécsi Székesegyház kórusai – a Pécsi Bazilika Mozart Kórusa és Zenekara, a Palestrina Kórus, a Pécsi Bazilika Bárdos Kórusa –, a kottatár és a próbaterem, továbbá egy tantermet is kialakítottak.

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár feljárata a kapubejárattól keletre van. A földszint helyiségelosztása egyetlen szobából, a mellékhelyiségből, a liftből, valamint a hozzá tartozó gépházból áll. A középkori falakkal rendelkező épületrész legutolsó és egyben leghíresebb lakója az 1960-as évek derekától 2005-ig dr. *Horvát Adolf Olivér* ciszterci szerzetes, Széchenyi-díjas botanikus, gimnáziumi tanár volt. Hajdani lakószobája közösségi térként fog funkcionálni. Ez a hajdani kanonoki épület egyetlen szobája, amely-

ben a műemlékvédelem kérésére visszaállították a díszítőfestések közül a két XIX. század végi réteg közül a korábbi. A szobának a *Horvát Adolf Olivér terem* nevet adtuk. Berendezési tárgyként a modern, spanyoltölgy tárgyalóasztalok és szürke szövetborítású székek mellett a ferences könyvtárból megmenett, felújított, hosszúkás, zöld polcos kutatóasztalok szolgálnak.²⁸

5. kép

*A Horvát Adolf Olivér terem – a közösségi tér.
Fotó: Schmelczner-Pohánka Éva*

A könyvtári funkciót ellátó helyiségek az emeleten találhatóak, és lifttel is megközelíthetők. Az irodák és a raktárak, valamint az egyéb helyiségek egymásra merőleges folyosókról nyílnak.

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár átköltöztetésének hangsúlyos eleme – a könyvállomány áthelyezése mellett – a korábbi századok értékes könyvtári bútorainak megmentése volt: ezt *Fertői Miklós* bútorrestaurátor és csapata végezte. Ezáltal lettek az új terek díszei a ferences templom különböző korszakokban készült régi könyvtári bútorai.²⁹ A legszebb és legértékesebb – korábban már említett – 11 darab apácárcsos könyvszekrény mellett a XVIII–XIX. század fordulójáról származó felolvasószekrény, három hosszúkás, khakizöld polcos asztal, valamint 6 darab XX. század eleji, fenyőfa alapon tölgyfurnérozással kivitelezett Lingel-szekrény került át az új épületbe.

6. kép

A laikus ferencesek által készített apácarácsos könyvszekrény és a felolvasószekrény. Fotó: Bodnár Boglárka

7. kép

A ferences könyvtári enteriőr – a Tárgyaló. Fotó: Kalmár Lajos

A helyiségek enteriőrjeiben *V. Harcos Kornélia* belsőépítész tervei alapján megvalósult a régi és az új bútorok anyagainak és színeinek harmóniája is. Az antik bútorok egy új spanyoltölgy irodabútorcsaláddal³⁰ és egy szintén spanyoltölgy szabadpolcos polcrendszerrel³¹ együtt járulnak hozzá az egyes helyiségek szép és egységes látképéhez.

Az utcafronti déli szárnyban folyosóra nyíló, de egymásból is megközelíthető ajtókkal rendelkező szobákban irodák és raktárak lettek kialakítva. A Tárgyalóként funkcionáló helyiségben az egyes sarkokban elhelyezett, L alakú apácarácsos szekrények egy XVIII. század végi, régi bibliotéka enteriőrjét adják vissza. (A terem kisebb megbeszéléseknek, szimpóziumoknak adhat impozáns helyszínt.)

A 250 éves, koronájával együtt 320 cm magas, különleges apácarácsos bútor kollekció többi darabja a folyosókon kapta meg végleges elhelyezését (hat darab egyoldalas, kétajtós és egy darab a térbe állított kétoldalas, háromajtós könyvszekrény). E régi könyvszekrényekben található a könyvtár korábban leválogatott és méret szerint rendezett, leltározott, mintegy 4500 kötetes muzeális könyvészeti anyaga (az 1801. január 1. előtt nyomtatott dokumentumok). A Tárgyaló melletti legnagyobb alapterületű szobában került kialakításra a gyűjteményi raktár. Az állomány nagysága és dokumentumtípus alapján külön raktározást igényelt a magyar nyelvű, főként 1950 előtti egyházi folyóirat-állomány, valamint Pécs város az 1990-es évek során kiemelt helyismereti

8. kép

A gyűjteményi raktár és digitalizáló. Fotó: Schmelczer-Pohánka Éva

👁 A PÉCSI EGYHÁZMEGYEI KÖNYVTÁR ÚJJÁSZÜLETÉSE 👁

gyűjteménye, továbbá a Pécsi Egyházmegye méret szerint rendezett nyomtatott forrás- és másodlagos szakirodalmá, valamint a helytörténeti folyóiratok is. A berendezése teljesen új: egyedi megvilágítással rendelkező, fakeretes, antracitszürke fémpolcos könyvszekrények alkotják. Itt kapott helyet a digitalizáló berendezés is, így a raktár egyúttal Stocker Miklós könyvtári munkatárs munkaszobája is. A soron következő, külső bejáratral nem rendelkező munkaszobaként funkcionáló iroda egyben a leválogatott művészeti segédkönyvtár helyszíne. Az állományfeldolgozás során folyamatosan kerülnek

ide a különböző időszakokban kiadott, művészeti témájú könyvek. A proveniencia alapján egyértelműen látszik, hogy itt lesz a végső helye *Szőnyi Ottó* (pécsi pap, könyvtáros-levéltáros, régész, jogtanár, a XX. század első harmadának meghatározó műemlékvédelmi szakembere) összegyűjtött szakkönyvtárának is. Az egyházmegyei művészettörténész-muzeológus kolléga (*Bodnár Boglárka*) a tudományos kutatási területét és a leendő kutatók munkáját szem előtt tartva a könyvtárépületben végzi napi és időszakos feladatait.

9. kép

A múzeumi munkatársak irodája a művészeti segédkönyvtári gyűjteménnyel. Fotó: Schmelczer-Pohánka Éva

Az utcafronti szárny utolsó, délre és nyugatra néző ablakokkal rendelkező szobájában a könyvtárvezető (dr. Schmelczer-Pohánka Éva) irodáját rendezték be, amely egy kisebb gyűjteményi raktárként is funkcionál. A modern, spanyoltölgy irodabútor mellé a hat darab, korábban Cserháti József megyéspüspök által használt, „*üvegajtóval zárt, belül nem porosodó, puritanizmusával minden környezetbe jól illő, mégis elegánsan konzervatív bútordarab*”³², azaz századfor-

duló korabeli Lingel-könyvszekrény³³ került. Ezekbe a különböző korszakbeli, több nyelven (magyar, latin, német, horvát, angol, francia, lengyel stb.) kiadott, kis alakú liturgikus könyvek (bibliák, bibliarészletek, ima- és énekeskönyvek, misekönyvek, zsolozsmások, graduálék, breviáriumok, antifonálék stb.) közel 3000 kötetes – listázott, de utolsó tárolási helyén teljesen rendezetlenné vált – gyűjteménye került.

10. kép

A könyvtárvezetői iroda Lingel-könyvszekrényekkel. Fotó: Schmelczer-Pohánka Éva

Ezzel az irodával szemben található – rózsakerti kilátással – az olvasók által is látogatható Kutatóterem, ahol szintén a korábban bemutatott helyiségekből ismert új könyvespolcok állnak. Itt van lehetőség a raktári kötetek helyben használatára, illetve a kutatók számára tematikusan rendezett, folyamatosan bővülő,

általános gyűjtőkörrel rendelkező segédkönyvtárat is kialakítottunk. A szoba egyben Takács-Papp Csilla főkönyvtáros irodája. Itt kapott helyet a katalóguscédulákat tartalmazó szekrény is. Ez a spanyoltőlgyből készült, 80 fiókos katalógusszekrény három régi, 1970–1980-as évekbeli elődjének kiváltására készült el, azok fiókjainak felhasználásával. Jelenleg nyomtatott vagy kéziratos katalógus, valamint hivatalos leltárkönyv hiányában ez a katalógus az egyetlen, teljes feldolgozottságú útmutató a törzsállományról (könyvek, folyóiratok).

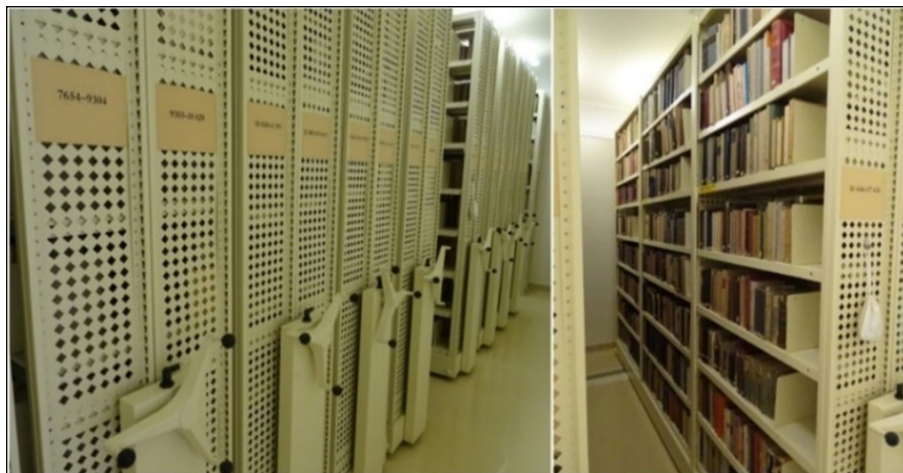
A nyugati szárnyban, a Kutatóterem helyén levő korábbi nagyszobából egy gipszkarton fallal leválasztott egyablakos kis konyha-ebédlő helyiség mellett egy nagyobb és egy kisebb raktár következik. Az épület ezen, nagyobb mennyiségű könyvek tárolására kialakított helyiségeinek födémét a hatalmas megterhelés miatt mintegy 30 centiméterrel megvasalták.

A kötetszám tekintetében legnagyobb raktárban Vaszter-típusú gördíthető állványrendszert, azaz könyvtári tömörraktárat állítottunk fel.³⁴ A rendelkezésre álló 46,82 m²-en 706 polcfolyóméternyi, azaz mintegy 30 000 kötet elhelyezésére van lehetőség. Ide került az egyházmegyei könyvtár numerus kurrens leltári számokkal ellátott törzsállománya, amelynek legnagyobb hányada a Pécsi Püspöki Szeminárium 1801 utáni nyomtatott köteteit foglalja magába.

11. kép

Az egyházmegyei bibliotéka kutatóterme. Fotó: Schmelczer-Pohánka Éva

12. kép

A közel 30 000 kötetet befogadni képes tömörraktár. Fotó: Schmelcz-Pohánka Éva

A mellette levő védett raktárban a legértékesebb, legrégebb, egyedi kötésű vagy egyéb tematikai jellegzetesség okán kiemelt, egyedi klímát igénylő dokumentumokat őrizzük (védett gyűjtemény, fotótár, kottatár, művészeti alkotások, térképgyűjtemény, képeslap-, aprónyomtatvány-, azon belül is szentkép- és imalapgyűjtemény, kéz- és gépirattár, személyi gyűjtemények, a könyvekből kipotyogó egyéb „kincsek” stb.). A bekamerázott helyiségben külön páratartalom- és hőmérséklet-szabályozás is működik. Az itt található teljes állomány a dokumentumtípus szerinti leválogatáson kívül teljesen feldolgozatlan, leltározatlan. Végezetül a folyosó végén egy kis szerszoba található.

Az állomány összetétele és nyilvántartása

A Pécsi Egyházmegye muzeális vallástudományi szakkönyvtárának állományában dominál a teológia, a dogmatika, a morális teológia, a szentírás, az egyháztörténelem, az aszketika-misztika és a lelkiségi irodalom. Felülreprezentált továbbá a kateketika, a biblikum, a patrisztika, a lelkipásztorkodás, az egyházi jog és az egyháztörténet, valamint jelentős pécsi helyismereti, egyházmegye-történeti különgyűjteménye is van a könyvtárnak. Kisebb számban filozófiai, természettudományos és szépirodalmi munkák is találhatóak az állományban. (A könyvtár költözése előtti, feldolgozott alapállományt mintegy 35 000 kötetre becsülték, de a másodpéldányokkal együtt 40 000, a harmad- és többpéldányokkal pedig a 60 000-et is elérheti a dokumentumok száma.)

A muzeális könyvtári állomány nyilvántartását és a felügyeletét az OSZK látja el. A védett – 1801. január 1. előtt – nyomtatott kötetek száma a korábbi statisztikák szerint kb. 4500. A régi könyves állomány feldolgozását sokáig nem tudták megkezdeni, és az egyetemi könyvtár által gondozott Klimó Könyvtárban is alkalmazott címlapfotó-katalógus elkészítésére technikai és anyagi okok miatt nem volt lehetőség. Ennek okán Kersák Pál könyvtáros az OSZK szakembereinek segítségét kérte.³⁵ 1974. október 21-én egy 62 tételes lista készült az egyházmegyei könyvtárban őrzött muzeális értékű könyvekről (ősnymtatványok, antikvák, XVII. századi nyomtatványok).³⁶ E lista darabjait a Kulturális Minisztérium az 1963. évi 9. számú törvényerejű rendelete (A muzeális emlékek védelméről) 10. §-ának (2) bekezdése, valamint az 5/1971. számú MM rendelet alapján 1974. október 21-én védetté nyilvánították. 1976-ra a nemzeti könyvtár munkatársaiból álló Hungarika Bizottság³⁷ instrukciói szerint elkészült az 1801 előtti hungaricanyag³⁸ címszókatalógusa; a könyvtáron belül a kb. 4500 kötetnyi gyűjteményt külön kezelték. Ugyanezen évben a nemzeti könyvtár szakemberei elvégezték a plébániai könyvtárak magyar vonatkozású régi könyves köteteinek összeírását is.³⁹ A védett tárgyak nyilvántartásával és felügyeletével kapcsolatos igazgatási feladatokat az illetékes országos vagy megyei múzeum látta el – ekképpen Pécsen a Janus Pannonius Múzeum –, ahonnan a berendezés mellett a könyvészeti anyagra vonatkozóan kötelező, évenkénti ellenőrzési feladatokat a Pécsi Egyetemi Könyvtár munkatársainak bevonásával végezték el.⁴⁰

Az 1976. március 17-én lefolytatott ellenőrzéskor mindent rendben találtak.⁴¹

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár a megalapítást követően nagyobb létszámú, szakértő személyzet hiányában csak a minimális munkafolyamatok elvégzését vállalta, de nem tudta a könyvtáros szakma által megkövetelt összes feladatot elvégezni. Az 1970-es években a raktári rend kialakításával egy időben megkezdődött az állomány bibliográfiai feltárása. Ennek minél gyorsabb elkészülése érdekében elhagyták az állami könyvtárakban kötelező állományba vételt, a cím- és csoportos leltárak vezetését abban a reményben, hogy később majd lehetőség adódik az elmaradt munkafolyamatok pótlására, erre azonban később sem kerülhetett sor. A szerzői és cím szerinti betűrendes katalógus mellett a tárgyi (szak-) cédu-lakatalógus szerkesztése is megkezdődött, továbbá külön rendszerezve betűrendes katalógus készült az egyházmegye történeti anyagáról, a muzeális könyv-állományról, valamint a folyóiratokról.

A gyűjteménynek tehát korábról nincs leltárkönyve: a már említett, összevont, nagy katalógusszokrény fiókjaiban rendezett cédulák adnak képet állományának összetételéről.⁴²

- a) név és cím szerinti betűrendes katalógus,
- b) tematikus szakkatalógus,
- c) Pécs város és a Pécsi Egyházmegye forrás és szakirodalmi gyűjteményének szerzői és cím szerinti betűrendes katalógusa,
- d) *rara*-katalógus, azaz a régi, 1801 előtt kiadott kötetek szerzői és cím szerinti betűrendes katalógusa,
- e) a periodikák betűrendes katalógusa.

A 2020-as tavaszi járványhelyzettől kezdődően a Pécsi Egyházmegye Turisztikai Csoportjának munkatársai besegítettek az online katalógussal nem rendelkező könyvtár meglévő betűrendes katalóguscéduláinak (40 fiók) Excel-táblázatba való begépelésébe, amely elsődleges, hiánypótló leltárkönyvként is szolgál a jövőben. Munkájuk révén a korábbi évtizedekben feldolgozott állománynak elkészült egy átlátható és kereshető adatbázisa. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár online is elérhető *Corvina* katalógusának építése is folyamatban van.

Ugyanígy táblázatokba rendszereztük az aprónyomatvány-gyűjtemény szentképeit és pécsi papi emlékeit is.

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár a könyvészeti állomány mellett számos különgyűjteménnyel rendelkezik, amelyek leválasztására a költöztetéssel és az állományrendezéssel párhuzamosan került sor:

- nyomtatott könyvek,
- a Klimó Könyvtár áthelyezett kódex-, ősnymotatvány- és ritkasággyűjteménye,
- egy kisebb régi könyves gyűjtemény (1801 előtti kiemelt anyag),
- liturgikus könyvek kollekcója,
- magyar és külföldi periodikák,
- kéz- és gépirattár,
- kottatár,
- térképgyűjtemény,
- fotótár,
- képeslapgyűjtemény,
- személyi gyűjtemények (dr. Udvardy György, dr. Cserhádi József, dr. Dóry László, dr. Szalai János, Klein Mihály, Szabó József, Petz József, Kele Pál),
- aprónyomatvány-gyűjtemény:
 - imalap- és szentképgyűjtemény,
 - könyvekből kipotyogott nyomtatványok (pl. sajtó kivágatok, bördncímkek, csekkek/szám-lák, jegyzetek stb.),
- liturgikus kisnyomatványok (imafüzetek, társulati belépési nyilatkozatok stb.),
- egyebek (csomagolópapírok, könyvjelzők, préselt virágok stb.),
- könyvtári irattár.

Az állomány nyelvi megoszlása egy 1994-es felmérés szerint a következő: 40% magyar, 25-25% német és latin, összesen 10% az angol, a francia, a horvát, a spanyol, az olasz anyag, végül a héber és a görög anyag 1% alatti.⁴³

Zárszó

A könyvtár személyzeti és kutatási téren a jövőben együttes, összehangolt munkát folytat az egyházmegye múzeumi részlegével, közösen fogadva az olvasókat, illetve prezentálva mindenki számára a könyvtárban fellelhető másodlagos szakirodalmat. A gyűjteményeink előzetes bejelentkezéssel kutathatók, és rendszeresen indítunk történeti vonatkozású könyvtárbemutatókat is. A könyvtárápület akadálymentesített, kisgyermekes kutatóinkat segítő pedíg egy kis gyereksarkot is kialakítottuk, hogy lefoglalva csemetéiket, biztosítsuk számukra a nyugodt munka lehetőségét. Kis létszámú személyzettel működő könyvtárunk legfőbb célja, hogy minél jobban használható, a XXI. századi kívánalmaknak megfelelő személyes és online könyvtári szolgáltatásokkal tudjuk fogadni kutatóinkat, olvasóinkat.

Jegyzetek és irodalmi hivatkozások

1. Pécsi Egyházmegyei Levéltár (a továbbiakban: PEL), A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – Egyházmegyei Hatóság (Dr. Cserhádi József káptalani helynök) jelentése Dr. Várkonyi Imrének (OKGyK igazgató) (Pécs, 1963. május 13.); PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – Kersák Pál levele a könyvtárban őrzött „védtett műtárgyak” ügyében (Pécs, 1977. december 7.).
2. A XVIII–XIX. századi pécsi püspökök könyvei abba az 1774-ben Klimó György ordinárius (1751–1777) által alapított püspöki bibliotékába kerültek, amely Magyarország első nagy nyilvános könyvtára volt. Ezt a gyűjteményt adta át gr. Zichy Gyula megyéspüspök 1923-ban – a tulajdonjog megtartása mellett – egy „haszonkölcsön-szerződés” keretében a Pozsonyból Pécsre menekülő Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem számára.
3. Ezek a püspöki magánkönyvtárak már a Klimó Könyvtár 1923/25-ös átadását követően kerültek az egyházmegye kezelésébe. Átadási jegyzékek hiányában egyelőre nem tudni, hogy ezek az állományok valaha is azonosíthatók lesznek-e. A jelenlegi feldolgozottság mellett a két egyházfőtől való possessor-bejegyzéseket és/vagy ex libriseket nem találtunk a kötetekben.
4. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – [Cserhádi József]: Javaslat az egyházmegyei könyvtár elrendezésére (Pécs, 1961. július 9.).
5. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – Cserhádi József levele dr. Várkonyi Imrének (Pécs, 1961. május 13.).
6. Alá volt dúcolva. Ld. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – [Cserhádi József]: Javaslat az egyházmegyei könyvtár elrendezésére (Pécs, 1961. július 9.).
7. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – Cserhádi József jelentése dr. Várkonyi Imrének (Pécs, 1961. július 9.).
8. Cserhádi József megyéspüspök még a leltározás rendjét és a szükséges munkaórák számát is átgondolta. A több példányban meglévő műveket a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat vette volna át, amelyekért még pénzt is kaphattak volna. Ld. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – [Cserhádi József]: Javaslat az egyházmegyei könyvtár elrendezésére (Pécs, 1961. július 9.).
9. Ma Ferencesek utcája 37.
10. Mecséri István nyugalmazott plébános közlése. Segítségét ezúton is köszönöm!
11. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – 891/1968 – Fényi Sándor kanonok-plébános és Kersák Pál segédlelkész kinevezése (Pécs, 1968. október 1.). A könyvtárnak külön alapító okirata nem készült, így a kinevezési dokumentációk egyben az alapítás forrásai is.
12. Érdekes módon e bútordarabok 2005 nyaráig a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár gondozásában levő műtárgylistán maradtak (száma: 65 449). Ekkor vezették át őket a Pécsi Egyházmegye tulajdonába. Ld. KÖH 401/397/6/2005 (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal).
13. Fényi Sándor (Vrbovec [Verbász], 1910. február 26. – Pécs, 2002. május 13.).
14. Kersák Pál (Tamási, 1923. szeptember 9. – Pécs, 2010. augusztus 15.).
15. A nyugdíjazás dátuma 2001. június 30. Kersák Pál nemcsak az egyházmegyei bibliotéka, hanem a Püspöki és a Káptalani Levéltárak levéltárosa is volt egy személyben. Fényi Sándor és Kersák Pál könyvtárosi működéséről bővebben ld.: SCHMELCZER-POHÁNKA Éva. Az egyházmegyei könyvtárosok hivatása [online]. == A Pécsi Egyházmegye honlapja. Hozzáférhető: <https://pecsiegyhazmegye.hu/intezmenyek-szervezetek/pecsi-egyhazmegyei-konyvtar/3213-az-egyhazmegyei-konyvtarosok-hivatasa> [Megtekintve: 2022.03.27.]
16. Két, huzamosabb ideig segédkönyvtárosként működő munkatársnak – id. Kruchina Bélának és Weber Jánosnak – fiai múltbéli elbeszéléseikkel segítették a kutatásunkat. Köszönet a kutatás árnyaltabb mivoltát elősegítő személyes emlékekért ifj. Kruchina Bélának, a PTE Bölcsészettudományi és Társadalomtudományi Kari Szakkönyvtár nyugalmazott könyvtárosának és Weber Kristóf zeneszerző-muzikográfusnak, a Pécsi Tudományegyetem oktatójának.
17. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – Az OKGyK levele a Pécsi Egyházmegyei Hatóságnak (Budapest, 1973. október 9.).
18. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – OKGyK 1346/Gy/74. – Állami szakfelügyeleti ellenőrzés.
19. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – 1/ Kersák Pál levele az Országos Katolikus Gyűjteményi Központnak a könyvtár aktuális helyzetéről (Pécs, 1970. november 10.), 2/ Kersák Pál levele az Országos Széchényi Könyvtárnak a muzeális értékű könyvek bejelentési kötelezettsége kapcsán (Pécs, 1971. december 29.).
20. Boda Miklósné dr. Szepes Zsuzsanna 2001 és 2012 között volt a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola könyvtárának munkatársa, de már korábban is besegített a bibliotéka szakmai munkájába.
21. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár (a továbbiakban: PEMK) Irattára – [Boda Miklósné]: Tervek 2002 [Pécsi Egyházmegyei Könyvtár] (Pécs, 2002. január).
22. A PEMK Irattára – Boda Miklósné: Feljegyzés az Egyházmegyei Könyvtár jelenlegi helyzetéről (Pécs, 2001. július 10.).
23. A PEMK Irattára – Boda Miklósné Szepes Zsuzsanna: Feljegyzés az Egyházmegyei Könyvtár jelenlegi helyzetéről (Pécs, 2001. július 10.).

24. A PEMK Irattára – Boda Miklósné: Felterjesztés a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola Könyvtára és a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár állományának összevonása, megfelelő elhelyezése és fejlesztése tárgyában (Pécs, 2001. augusztus 28.).
25. ÁSVÁNYI Ilona. Egyházi Könyvtárak Szakfelügyelete 2006–2012. == EKE Hírlevél, 10. (2013) 1., p. 4–6. Hozzáférhető: <https://eke.hu/hirlevelek/10-efolyam-2013-1-szam> [Megtekintve: 2022.01.13.]
26. A PEMK Irattára – Beszámolók és tervek az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ számára – 2011/2002, 2002/2003, 2003/2004, 2004/2005. (2004-ben már mint részegység adott le jelentést Boda Miklósné az Országos Katolikus Gyűjteményi Központnak.); A pécsi egyházmegye schematismusa 1972. Pécs, 1972. p. 33.; A pécsi egyházmegye schematismusa 1981. Pécs, 1981. p. 161.; A pécsi egyházmegye schematismusa 1991. Pécs, 1991. p. 135.; A pécsi egyházmegye schematismusa 2006. Pécs, 2006.
27. A tervező Viczencz Ottó, a belsőépítész V. Harcos Kornélia volt. Az előmunkálatokról lásd: SCHMELCZER-POHÁNKA Éva. Új életre kel a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár. == EKE Hírlevél, 17. (2020) 3–4., p. 37–40. Hozzáférhető: https://www.eke.hu/sites/default/files/uj_eletre_kel_a_pecsi_egyhazi_konyvtar.pdf [Megtekintve: 2022.01.13.] Az új könyvtár funkcióiról és berendezéséről részletesen: SCHMELCZER-POHÁNKA Éva. A megújult Pécsi Egyházmegyei Könyvtár terei, berendezései és funkciói. == EKE Hírlevél, 18. (2021) 4. p. 36–50. Hozzáférhető: <https://eke.hu/hirlevelek/18-efolyam-2021-4-szam> [Megtekintve: 2022.01.13.]
28. SCHMELCZER-POHÁNKA Éva. Gondolatok egy hajdan volt lakoszoba megújulása kapcsán [online]. == A Pécsi Egyházmegye honlapja. Hozzáférhető: <https://pecsiegyhazi.hu/hirarchivum/4608-gondolatok-egy-hajdan-volt-lakoszoba-megujulasa-kapcsan-horvat-adolf-oliver-emlekezete> [Megtekintve: 2021.11.30.]
29. Fertői Miklós korábban a Janus Pannonius Múzeum főrestaurátora volt.
30. DOM Bútorgyártó és Kereskedelmi Kft. – ügyvezető: Táló Zoltán. Hozzáférhető: <https://dombutor.hu/> [Megtekintve: 2021.12.01.]
31. Gyulai Fafém Bútor Zrt. – ügyvezető: Zsarnóczy Gyula. Hozzáférhető: <https://fafem.hu/> [Megtekintve: 2021.12.01.]
32. Idézet Vadas Józseftől a Lingel bútor (Lingel Design Kft.) honlapján. Hozzáférhető: <https://lingel.hu/lingel-butor-tortenelem/> [Megtekintve: 2021.11.30.]
33. A Lingel-könyvszekrényt 1906-tól kezdte árusítani a Lingel Károly és Fiai Első Magyar Faáru- és Bútorgyár. Különlegessége, hogy aajtajait felnyitva a könyvek fölé be lehet csúsztatni, majd visszazárni. Ekképpen elegáns bútor darab volt, továbbá megfelelő védelmet nyújtott a porosodás ellen is. Hozzáférhető: <https://lingel.hu/bemutakozas/> [Megtekintve: 2021.11.30.]
34. Vasszer Raktártechnika Kft. – ügyvezető igazgató: Bede Tibor. Hozzáférhető: <https://www.vasszer.hu/> [Megtekintve: 2021.12.01.]
35. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – Kersák Pál levele az Országos Széchényi Könyvtárnak a muzeális értékű könyvek bejelentési kötelezettsége kapcsán (Pécs, 1971. december 29.).
36. PTE Egyetemi Levéltár – PTE EL VIII. 214. PTE Egyetemi Könyvtár iratai 1950–1999 – I-15/1975 1/ Muzeális értékű könyvek ellenőrzése a Szt. Ferenc Templomban (Pécs, 1976. március 18.), 2/ Kondor Istvánné: Egyházmegyei Könyvtár Pécs – Védetté nyilvánítási határozat – Muzeális értékű könyvek jegyzéke (Budapest, 1974. október 21.).
37. A Hungarika Bizottság 1967-ban jött létre az Országos Széchényi Könyvtár legkiválóbb szakértőiből.
38. Hungarikum a Magyarország mindenkori területén megjelent minden mű, bármilyen nyelven, bármilyen nemzetiségű szerzőtől, bármilyen témában, továbbá a külföldön magyar nyelven, magyar szerzőtől, illetőleg magyar vonatkozású tartalommal keletkezett valamennyi dokumentum, függetlenül attól, hogy nyilvánosságra hozták-e vagy sem.
39. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – Kersák Pál: Működési jelentés az 1976. esztendőről (Pécs, 1977. január 27.).
40. Az ellenőrzés érdekessége az, hogy az egyetemi könyvtár részéről kiküldött szakember Bérdi György könyvtáros mellett Boda Miklósné könyvtáros volt, aki később (2001 és 2012 között) a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár vezetője lett. Ld. PTE EL VIII. 214. PTE Egyetemi Könyvtár iratai 1950–1999 – I-15/1975 – Muzeális értékű könyvek ellenőrzése a Szt. Ferenc Templomban.
41. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – [Kersák Pál]: Főegyházmegyei Könyvtár. Működési jelentés az 1980. esztendőről. Ld. még: HAJNAL WARD Judit. Hungarika dokumentáció: Beszélgetés Kovács Ilonával, az Országos Széchényi Könyvtár Hungarika Dokumentációs Osztályának nyugalmazott vezetőjével. == Könyv, Könyvtár, Könyvtáros [online], 23. (2014) 1., p. 3–13. ISSN 1216-6804. Hozzáférhető: <http://ki2.oszk.hu/3k/2014/04/hungarika-dokumentacio/> [Megtekintve: 2022.04.10.]
42. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – Weber János és Surján Miklós: Felmérés a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár állományáról (Pécs, 1995. április 3.).
43. PEL, A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár iratai – 1/ [Weber János]: A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár [Pécs, 1997.], 2/ Weber János és Surján Miklós: Felmérés a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár állományáról (Pécs, 1995. április 3.).

(Beérkezett: 2022. május 9.)